

ЗА ХЕТЕРАТА ФРИНА – МУЗАТА НА ПРАКСИТЕЛ И АПЕЛЕС

Иванка Дончева*

ABOUT COURTESAN PHRYNE – THE MUSE OF PRAXITELES AND APELES

Ivanka Doncheva

Abstract: Phryne (in ancient Greek: *Φρύνη*) is the most famous ancient Greek courtesan from the 4th century BC, a muse of the great Greek artists – the sculptor Praxiteles and the artist Apelles.

Born under the name Mnesarete (in ancient Greek: *Μνησαρετή*, ie „*commemorating virtue*“) in Thespia – Boeotia, she went to Athens where she became a courtesan (hetaira). Very quickly, her „clients“ became some of the most prominent men of the time, such as the sculptor Praxiteles, who, according to Pliny the Elder, used her as a model for his famous statue of Aphrodite of Cnidus, and the artist Apelles, who, according to Athenaeus, used her as a model his Aphrodite Anadiomene. In addition to her beauty, Phryne was known for her high fares, which, according to the poet-comedian Mahon, varied according to her mood. Its wealth reached such proportions that, according to the grammar Callistratus, she proposed to restore the destroyed by Alexander the Great in 336 BC. city walls of Thebes, with one condition – to put the inscription „Destroyed by Alexander, restored by Phryne the courtesan“, but the inhabitants of Thebes did not accept this proposal.

According to Elian, the Greeks erected a column with a golden statue of Phryne in Delphi, which, according to Athenaeus, was the work of Praxiteles and was entitled “Phryna, daughter of Epicles of Thespia.”

Keywords: Phryne, Praxiteles, Apeles, Archeology

Според свидетелствата на античните автори, Фрина (ок. 390 – 330 г. пр. Хр.) е била най-известната древногръцка хетера за всички времена. Нейната красота вдъхновила скулптора Праксител да извае прочутата статуя на Афродита Книдска, а художника Апелес да нарисува раждащата се от морската пяна Афродита Анадиомене, станали впоследствие две от най-известните изображения на богинята на любовта (Flacelière 1960, 160).

Фрина не е управлявала царство – като Клеопатра, не е опожарявала градове – като Таис, нито пък е събеседвала с мъдрещи – като Аспазия. Имала е само красотата си, но това е било достатъчно, за да влезе завинаги в историята и да стане една от най-известните жени през античността.

---

* Проф. д-р Иванка Иванова Дончева – ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, e-mail: vanini.vt@gmail.com

Тя била родена в малкото градче Теспия в областта Беотия, а баща ѝ се казвал Епикъл и, според някои сведения, бил лекар (Αθήν., XIII, 59). Плутарх пише, че нейното истинско име било Мнесарета (дервногр. Μνησαρετή = „Помнеща добродетелите“, а прозвището Фрина (в буквален превод=жаба) получила заради жълтеникавия тен на кожата си (Πλούτ., Ηθ., 14). Според Елеонора Кавалини, името Фрина не ѝ е било дадено, заради жълтеникавия тен, а е служело, за да прикрие истинското ѝ име Мнесарета, което е било смущаващо (със значението си „Помнеща добродетелите“), като се има предвид професията, която е упражнявала (Cavallini 2014, 137). Тъй като името Фрина е било използвано и от други хетери преди нея, е възможно то да е имало апотропеичен, т.е. предпазващ характер, за да заблуди „завистливите тъмни духове“. Аполодор¹, в своята книга „За хетерите“ споменава, че в действителност имало две хетери с името Фрина. Едната носела прозвището „Печалната усмивка“, а другата – „Златната рибка“ (Αθήν., XIII, 60). Херодикос, в 6-та книга за персонажите на комедиите говори, че техните прозвища били: на едната – *Sestos* (стъргало), заради начина, по който е обирала клиентите си, а на другата – *Теспийка* (по името на родния ѝ град Теспия) (Ibidem).

Според някои сведения, Фрина била дъщеря на състоятелния лекар Епикъл и била образована. Защо тя е станала куртизанка и как се е озовала в Атина, историята не споменава. Според една от версиите, баща ѝ е участвал в политически заговор и бил принуден да отиде в изгнание, а дъщерите на изгнаниците обикновено попълвали редиците на проститутките. Според друга версия, самата Фрина избягала от дома си, искайки да избегне съдбата на провинциалната гъркиня: ранен брак, много деца и домашна работа. Девојката е била надарена с такава съвършена естествена красота, като фигурата ѝ била особено изумителна, че просто сякаш е трябвало да се премести в Атина. В своята книга, посветена на Аспазия и Фрина, Жан Бертрой много емоционално представя детството на Фрина в родната ѝ Теспия и заминаването ѝ за Атина, където първоначално е била флейтистка. Като добра музикантка, тя е участвала в провеждането на обществени и религиозни празници и най-вече – на симпозиуми, които без присъствието на наети срещу заплащане флейтистки, танцьорки и хетери са били почти немислими (Bertheroy 1913, 154–160).

След като благодарение на професията си на флейтистка, Фрина опознава изкушенията на живота в Атина, тя преминава към следващата стъпка в професионалното си развитие и става хетера² (в превод = приятелка, спътнич-

¹ Голяма част от цитираните свидетелства на античните автори, като това на Аполодор, Херодикос, Махон, Посидип, Калистрат, Хермипос и др., научаваме благодарение на Атений, който в своето произведение „Пир на мъдреците“ (Δειπνοσοφισταί) е използвал и цитирал техни недостигнали до нас произведения. Затова, те са цитирани чрез Атений.

² Хетера (от гръц. ἑταίρα – приятелка, спътница) в Древна Гърция е жена, която води свободен, независим начин на живот, публична жена, куртизанка. Първоначално това са били най-вече робини, а по-късно и свободни жени, неомъжени и добре образовани. Някои от тях са играели значителна роля в обществения живот. В своите домове хетерите устройвали срещи с известни политически дейци, поети, скулптори

ка, компаньонка), защото на хетерите им е било позволено това, което е било забранено на другите жени – най-вече да водят свободен и независим живот. В Атина достойнствата на Фрина били оценени и тя скоро станала възлюбена на много високопоставени и известни мъже, включително гореспоменатите Праксител и Апелес (Λεντάκης 1999, 224).

След като се установила в Атина, Фрина се прославилa с красотата и идеалната си фигура. През младостта си тя била модел и любовница на скулптура Праксител, а в зрелите си години вдъхновила художника Апелес. Явно тя много дълго е съхранила красотата на лицето и тялото си, тъй като Плутарх пише, че на преклонна възраст Фрина казвала, че именно заради своята репутация, е получавала възможно най-високата цена от своите обожатели (Πλούτ., *Ηθ.*, 4). А за това каква е била цената на нейното „приятелство“, съществуват различни сведения. Според комическия поет Махон, тя е изисквала от клиентите си една мина за една нощ, прекарана с нея (Αθήν., XIII, 45). Схолиастът на „Плутос“ на Аристофан (ст. 149) споменава фрапантната цена от 10 хил. драхми, равняващи се на един талант. Пак от Махон научаваме, че Фрина нямала точно определена такса, а определяла цената си, в зависимост от настроението си или от това дали харесва даден клиент обожател или не. Така например, тъй като царят на Лидия не ѝ се по нравил особено, тя поискала от него абсурдно висока и невъобразима цена. Той я платил, но впоследствие се наложило да повиши данъците в страната си, „за да възстанови разходите“. От Диоген от Синопе пък, Фрина не искала никакво заплащане, тъй като се възхищавала на ума му. Изглежда Диоген, въпреки неугледния си вид, е бил освен умен, и забавен и чаровен, защото и други известни хетери му се отдавали безплатно (Αθήν., XIII, 55).

Калистрат в своята книга „За хетерите“ разказва, че благодарение на признателността на своите клиенти, Фрина придобила такова голямо богатство, че когато Александър Македонски разрушил стените на Тива през 336 г. пр. Хр., тя предложила да ги възстанови със свои средства при условие, че на тях ще е поставен възпоменателен надпис: „*Александър разруши Тива, а Фрина, хетерата, я възстанови*“, но тиванците отклонили това предложение (Αθήν., XIII, 60; Πλούτ. *Εθ.*, 14).

„Афродита Книдска“ (350 – 330 г. пр. Хр.) била най-прочутата статуя на богинята на любовта през античността. Праксител пръв дръзнал да изобрази богинята напълно гола. Оригиналът на статуята не се е съхранил, но съществуват множество нейни реплики и копия (**Обр. 1-6**). Според Кристиан Блинкенберг, който през 1933 г. пише първата съвременна монография, посветена на Афродита Книдска³, от многобройните копия най-близки до оригинала на Праксител, опосредстван чрез елинистическо копие, са статуите на т.нар. Венера

и др. Хетерата била издържана от богат покровител. За компания и услуги от хетерата се е плащало много скъпо.

³ Chr. Blinkenberg, *Cnidia*. Copenhagen, 1933.

Колона⁴ (Обр. 5., 5-а.) и Венера Белведере⁵ (Обр. 6., 6-а.), и двете съхранявани в музея Пио-Клементино⁶, намиращ се на територията на двореца Белведере във Ватикана, в Рим.

Приема се, че Фрина е позирала на Праксител и за втората му творба – „Афродита Коска“ – статуя, при която богинята е изобразена облечена и именно за това била предпочетена от жителите на о-в Кос, които я поръчали за храма на богинята. Статуята на голата Афродита взели жителите на о-в Книд и именно тя станала най-известната статуя на богинята и привличала множество поклонници (Bertheroy 1913, 199–200). Един диалог, посветен на любовта, приписван на Лукиан, описва храма на Афродита в Книд и ни дава най-подробното и емоционално описание на статуята Афродита Книдска от Праксител: „Богинята заема средата на храма. Това е статуя от пароски мрамор с най-съвършена красота. Устата ѝ се отваря леко в грациозна усмивка. Нейните прелести могат да се видят непокрити, никакъв воал не ги скрива, тя е изцяло гола, с изключение на това, че с една от ръцете си крадешком прикрива своя свян. Талантът на твореца се проявява тук с толкова голяма сила, че мраморът, обикновено твърд и студен, сякаш омеква, за да се превъплъти в нежните ѝ крайници...“ (Luc., XXXVIII, 13, 14). Статуята на Афродита Книдска била толкова красива, че един знатен младеж от Книд се влюбил безумно в нея, всеки ден посещавал храма и по цял ден не откъсвал очи от нея. Една вечер той се скрил в храма и останал в него цяла нощ, опитвайки да се люби със статуята на богинята. Престъплението му било толкова голямо, че бил наказан за това светотатство със забрана да се споменава името му, а самият той се хвърлил от скалите в морето и изчезнал завинаги (Luc., XXXVIII, 15, 16).

Съгласно свидетелствата на античните автори, това че Фрина е позирала на Праксител за статуята на богинята Афродита, се приемало за светотатство. Отхвърленият от Фрина бивш неин любовник Евтиас, в желанието си да ѝ отмъсти, я обвинил в светотатство, във въвеждането на чужди култове и в развращаване на младежта (340 г. пр. Хр.). Благодарение на Харпократион,

---

⁴ Венера Колона – една от четирите мраморни статуи на Венера, подарени през 1783 г. на римския папа Пий VI Джузепе Клементино. Като най-добро от четирите изображения на Венера, тя била публикувана от Енио Квирино Висконти в каталога на Музея Пио-Клементино, където за първи път била идентифицирана като копие на Афродита Книдска. По време на XIX и началото на XX век от ханша надолу статуята била покрита с драперия, която била премахната едва през 1932 г.

⁵ Венера Белведере – първата от появилите се във Ватиканските музеи скулптура на Венера (Афродита), спомената в документ от 1536 г. като подарък на папа Павел III (1468 – 1549 г.) от губернатора на Рим. Названието си е взела от двореца Белведере във Ватикана, където първоначално се е намирала.

⁶ Музеят Пио-Клементино (Museo Pio Clementino), влизащ в състава на комплекса от музеи във Ватикана, е един от най-ранните и най-известните музеи в света, посветен на античната скулптура. Названието си е получил по имената на двама римски папи, съдействали за създаването му – Климент XIV (1769 – 1774) и Пий VI (1775 – 1799).

научаваме името на това чуждо божество – Изодайтес (Ἰσοδαίτης), чийто култ се опитала да въведе Фрина, цитирайки го от пледоарията на Хиперид в защита на Фрина (Арп., *Λεξ.*). В буквален превод името на Изодайтес означава „който раздава (блага) по равно на всички“. Името на Изодайтес е споменато и от Плутарх, който го определя като „божество нетленно и вечно“, което се превъплъщава във всички видове състояния при формирането на света. Плутарх го приема по-скоро като епитет на Дионис или като една от неговите еманации (Πλουτ., *Ετ.*, 9). Защитник на Фрина пред съда станал друг неин възлюбен – знаменитият оратор Хиперид. Виждайки, че неговата защитна реч не оказва нужното влияние върху съдиите, той разкъсал дрехата на Фрина и красотата на голото ѝ тяло се разкрила в пълен блясък. Атенея разказва, че красотата ѝ произвела толкова силно впечатление, че тя незабавно била оправдана, тъй като съгласно гръцките представи за прекрасното и принципа на калокагатията (καλὸς καὶ ἀγαθός), толкова съвършено тяло не можело да скрива несъвършена душа (Αθήν., XIII, 59). Красотата на Фрина, като тази на Афродита, е неударима, непоносима за човека и по този начин се превръща в безпогрешно риторично оръжие, гарантиращо успеха на защитата. Разкъсването на дрехата, за да се покажат гърдите на Фрина, представлява силен, както театрален, така и ритуален жест, представляващ форма на молба, но също така разкриващ божественото. И в двата случая шокът, предизвикан у съдиите, е бил мощен и неустойчив. Ето защо, след оправдаването на Фрина е приет указ, според който никой обвиняем не може да използва сантименталност и който, освен това, забранява на всеки обвиняем, мъж или жена, да бъде гледан от съдиите (Cherchanoc 2012, 218).

Изгубилият делото Евтиас толкова се озлобил след загубата, че повече никога не се явил в съда. Според Хермипос, обвинителната реч на Евтий срещу Фрина, всъщност принадлежала на Анаксимен (Αθήν., XIII, 59).

Според Алкифрон, Фрина сама е разкъсала хитона си. Това се разбира от едно писмо до Фрина от приятелката ѝ Бакхида, също хетера: *„И не слушай тия дело ти разправят, че ако не беше си съдрала хитона, за да си покажеш гърдите си на съдиите, ораторът с нищо нямаше да ти помогне. Защото именно неговата защитна реч допринесе да бъде уместен твоя жест“*⁷ (Αλκιφρ., *Ετ. Επ.*, 4).

В своето интересно изследване, посветено на процеса срещу Фрина, Жан-Виктор Верн (Vernhes 2019) привежда много сериозни аргументи в полза на хипотезата, че Фрина сама е разкъсала хитона си и е разкрила само гърдите си пред съдиите, а не е свалила изцяло хитона си (както, впрочем, пише и в писмото на Бакхида до Фрина), базирайки се на свидетелствата на античните автори и най-вече на съществуващо от дълбока древност (още от времето на Омир) възприемане на разголването на женските гърди като ритуален жест на най-дълбоко отчаяние и надежда за божествена закрила – жест, използван от

---

⁷ Превод на Драгомира Вълчева.

много героини в древногръцките трагедии, когато са изправени пред смъртна заплаха⁸.

Близко по смисъл е и свидетелството на Квинтилиан, според който не на пледоарията на Хиперид, колкото и блестяща да е била, Фрина дължи своето спасение, а на красотата си, чийто триумф тя самата постига, разкривайки гърдите си. Това, което Квинтилиан иска да изтъкне е, че изкуството да убеждаваш не е само в думите, а и в действието (Quint., II, 12).

Историята за разголването на Фрина пред съда е имала такъв успех през Античността, че в реторическите школи процесът срещу Фрина е бил един от класическите примери за „призив за милост, основан на видяното, а не на думите“, или по-скоро върху думата и изгледа (Cherchanoc 2012, 206).

Известната картина на Жан-Леон Жером (1861) показва именно тази сцена – на разголването на Фрина от Хиперид пред съдиите (**Обр. 7**). Според някои източници, Фрина се явила на съд не пред Аеропага, а пред Хелиеята, но картината била наречена от художника „Фрина пред Аеропага“ за по-голямо благозвучие. Това представяне, родено от палитрата на Жан-Леон Жером във въображението на XIX век, заменя в съзнанието на следващите поколения това, което са казали античните гръцки текстове за този процес.

Комедиографът Посидип в своята комедия „Ефесянката“ описва друга причина за оправдаването на Фрина, предадена ни от Атеней (Αθήν., XIII, 60): „Тъй като я смятали за опасност за града, тя била изправена пред Хелиеята за престъпление и след като молела плачейки съдиите един след друг, успяла да ги омилостиви и да спаси живота си“. Някои съвременни учени са по-склонни да приемат като по-достоверна тази версия, която се подкрепя и от споменато по-горе изследването на Жан-Виктор Верн (Vernhes 2019), но другата все още има немалко застъпници.

Павзаний разказва, че веднъж Праксител, в знак на своята любов, казал на Фрина, че тя може да си избере която иска от неговите творби в ателието му. Фрина го попитала: „Коя от тях е най-добрата?“, но скулпторът не отговорил. Фрина си замълчала, но след няколко дни дотичал при Праксител един роб-слуга с виковете: „В ателието има пожар!“. Праксител се хванал за главата викайки: „Ако изгорят Сатир и Ерос, ще умра“. Тогава Фрина признала, че тя е накарала роба да излъже за пожара и казала, че избира да вземе статуята на Ерос (Παυς., I, 20). Алкифрон споменава в едно от писмата си, че статуята на Ерос Фрина подарила на родния си град Теспия, където Ерос бил най-почитаното божество (Παυς., IX, 27). Впоследствие император Калигула я отнесъл в Рим, но по молба на гражданите на Теспия статуята на Ерос била върната. Нерон отново взел статуята и тя била унищожена по време на пожара в Рим през 80 г. сл. Хр.

Когато Павзаний посетил Теспия, освен едно мраморно копие на Ерос от Праксител, видял и други две негови творби. Става въпрос за две мраморни

---

⁸ Омир, Илиада, XII; Еврипид, Финикийки (ст. 1485–1495); Орест (ст. 526–527); Хекуба (ст. 558–570); Есхил, Молителки (ст. 896–898) и др.

скулптурни изображения – едното на Афродита, а другото на Фрина (Παυς., IX, 27, 5). Според някои автори, намиращата се днес в Лувъра статуя на Афродита от Арл (**Обр. 8.**), е копие именно на статуята на Фрина от Теспия (Λεντάκης 1999, 226).

Третата статуя на Праксител, свързана с името на Фрина, била вече буквално „портретна“, т.е. изобразявала самата Фрина. След смъртта на любимата си хетера, Праксител изваял нейна статуя, която била поднесена в светилището на Аполон в Делфи, където била поставена върху висока мраморна колона (Κλαύδ. Αιλ., *Ποικ. Ιστ.*, IX, 32). Тази статуя била златна или може би по-скоро позлатена, тъй като Павзаний пише, че била от позлатен бронз (Παυς., X, 15, 1).

Според Плутарх, философът-киник Кратет Тивански написал, че тази статуя на Фрина се явявала като „памятник на разврата на елините“ (Πλούτ., *Εθ.*, 14). Клавдий Елиан също порицал гърците за това (Κλαύδ. Αιλ., *Ποικ. Ιστ.*, IX, 32). Той пише, че статуята на Фрина била поставена между статуите на спартанския цар Архидам и на Филип, синът на Аминта, което изглеждало доста провокативно, отчитайки нейния социален статус. На пиедестала на статуята имало надпис, който гласял: „Фрина, дъщеря на Епикъл от Теспия“. За този надпис споменава и Алкетас – в неговото описание на Делфи (Αλκ., *Δελφ.*, 2), а също така и Плутарх (Πλούτ., *Εθ.*, 14).

Фрина се отличавала с необичайна срамежливост и да я видят гола било почти невъзможно, тъй като тя не посещавала обществените бани и се обличала в плътни, а не прозрачни дрехи (Αθήν., XIII, 59). Покривала косите си, криела китките си и предпочитала да приема мъже сама на тъмно. Само два пъти в годината – по време на Елевзинските мистерии и празниците в чест на Посейдон, тя заставала пред портика на храма гола и с разпуснати коси. След това минавала през тълпата и влизала в морето, за да отдаде почести на боговете, влизайки в ролята на раждащата се от морските вълни Афродита (Ibidem).

Според свидетелствата на античните автори, именно тази сцена породила в мислите на художника Апелес образа на Афродита, раждаща се от морската пяна и той нарисувал знаменитата си картина „Афродита Анадиомене“, нарисувана от него за храма на Асклет и изобразяваща току що родената богиня, излизаща от вълните. Съществува предположение, споменато от Плиний Стари в неговата „Естествена история“, че освен Фрина, за модел за картината на Апелес е послужила и Кампаспа (Καμπάσπη), една от любовниците на Александър Македонски (Plin., *Nat. Hist.*, 35.36). Плиний, който е видял лично прочутата картина споменава, че жителите на Кос купили картината, за да я поставят в храма на Асклепий, но по-късно я предали на Август в замяна на годишен данък от 100 таланта. Цезар, от своя страна, я поставил в храма на неговата богиня покровителка Венера Генетрикс в Рим. След това следите на картината се губят „за огромно съжаление на човечеството, което няма да може да се наслаждава да тази уникална картина“ (Plin., *Nat. Hist.*, 35). Приема се, че откритата в Къщата на Венера в Помпей фреска „Афродита Анадиомене“, датирана в I в. сл.

Хр. (преди 79 г.), по всяка вероятност е копие на картината на Апелес от IV в. пр. Хр. (**Обр. 9.**).

Ритуалът, изпълняван от Фрина по време на Елевзинските мистерии, на празника в чест Посейдон е вдъхновил и съвременните художници. Най-известната творба с този сюжет принадлежи на Хенрих Семирадски (**Обр. 10**) и е озаглавена „Фрина на празника на Посейдон в Елевзина“ (1889).

Диоген Лаертски съобщава, че единственият мъж, който не се поддаде на чара на Фрина, бил философът Ксенократ, ръководил дълги години Академията на Платон в Атина. Според Диоген Лаертски, Фрина поискала един ден да съблазни прочутия с въздържанието и добродетелта си Ксенократ, когато, преследвана от мошеници, се приютила в дома му. Той я приел от човечност и тъй като имал само едно легло, по нейно желание те спали заедно. Но когато си тръгнала, тя била недокосната, въпреки старанието ѝ да го съблазни, и казвала на всеки, който би я слушал, че току-що е спала със статуя, но със сигурност не и с мъж. „Аз се надявах да събудя чувства у човек, а не в статуя“, казала Фрина след неуспеха си да съблазни Ксенократ (Диог., 4, 2).

Освен тази версия на случая с Ксенократ, съществува и друга, предадена ни от Валерий Максим. Според него, Фрина се била обзаложила с няколко младежи, че ще съблазни Ксенократ, който дори и в напреднала възраст, се отличавал със своето въздържание. По време на веселба, продължила до през нощта и след много изпито вино, той я оставил да легне до него, без да я отблъсква нито с думи, нито с жестове, но тя така и не успяла да го съблазни, въпреки старанието си. Младите мъже се присмели на Фрина, че не е успяла с толкова красота, грация и чар да съблазни сърцето на стареца, дори и опиянен от виното, и поискали договорената цена за облога. „Бях се обзаложила, мислейки, че имам работа с мъж, а не със статуя“ казала тя. Може ли човек да даде по-вярна и по-справедлива представа за целомъдрието на Ксенократ, отколкото самата хетера с тези думи?“ пита Валерий Максим и заключава, че въпреки цялата си красота, тя не могла да сломи ни най-малко твърдостта на неговата добродетел (Val. Max., IV, 3).

За Фрина са писали немалко антични автори, като Тимоклес, Амфис, Посейдип, Аполодор и др., но най-много сведения за нея намираме у Атений, в неговата творба „*Δεῖλνοσοφισταί*“, или „Пир на мъдреците“, в която е използвал и цитирал много недостигнали до нас произведения – най-вече в изцяло запазената XIII глава (Αθήν. Δείπν. XIII). Аристоклен написал „Реч срещу Фрина“, Алкифрон, автор на прочутите „Писма на хетери“ (Ετερικά Επιστολαί), направил известни и много популярни писмата, разбира се фиктивни, между Фрина и Праксител.

Ще цитирам едно от тези писма (в превод на Драгомира Вълчева)⁹:

---

⁹ Алкифрон, *Писма на хетери*. Превод от строгръцки Драгомира Вълчева. Колекция „Архетип“, София, 2008.

ФРИНА ДО ПРАКСИТЕЛ

„...не се страхувай. Ти постави статуя на твоята хетера в храма и така стана създател на едно прекрасно произведение, невиджано досега сред постиженията на човешката ръка. Да, аз стоя между твоята Афродита и твой Ерос – не ми завиждай за тази чест. Тези, който ни гледат, хвалят Праксител и именно защото съм плод на твоето изкуство, Тестийците ме смятат за достойна да стоя между боговете. Само едно нещо липсва на дарението ти – да дойдеш и ти при нас, за да си легнем заедно в храма. Не, няма да оскърбим боговете, които сами създадохме! Бъди здрав!“

Много произведения на съвременното литературно, изобразително и музикално изкуство също са вдъхновени от историята на Фрина – множество картини, статуарни изображения, поеми¹⁰, опера (на Камий Сен-Санс, 1893) и оперета, даже филм (в който ролята на Фрина се изпълнява от прекрасната италианска актриса Джина Лолобриджида).

Ще завърша с това, което пише за Фрина големият познавач на гръцката античност Жан Бертрой: „Тя е като блестяща факла от онази знаменита епоха, през която процъфтява таланта на Апелес и Праксител, на Демостен и Платон. И ако до тези велики имена името ѝ е оцеляло, въпреки че тя не е била нито поет, нито художник, нито философ, въпреки че не е имала нито една от онези атракции на ума, които са притежавали много от хетерите, това е, защото то е било в най-висока степен окончателният израз на една раса, при която съвършенството на човешката форма е било почти приравнено на гениалност“ (Bertheroy 1913, 164–165).

БИБЛИОГРАФИЯ

• Антични автори:

Αθήν.: Αθήναιος, *Δειπνοσοφισταί*

Αλκ., **Δελφ.**: Αλκέτας, *Περί των εν Δελφοίς Αναθημάτων*

Αλκίφρ., **Ετ. Επ.**: Αλκίφρων, *Εταιρικά Επιστολαί*

Αρп., **Λεξ.**: Αρποκρατίων, *Λεξικόν των δέκα ρητόρων*

Διογ.: Διογένης Λαέρτιος, *Βίοι Φιλοσόφων*

Κλ. Αιλ., **Ποικ. Ιστ.**: Κλαύδιος Αιλιανός, *Ποικίλη ιστορία*

Παυс.: Πανσανίας, *Ελλάδος Περιήγησις*

Πλούт., **Εθικά, 14**: Πλούταρχος, *Εθικά. Περί του μη χραν έμμετρα νυν την Πυθίαν.*

Πλούт., **Εθικά, 4**: Πλούταρχος, *Εθικά. Υγιεινά παραγγέλματα*

Πλούт., **Εθικά, 9**: Πλούταρχος, *Εθικά. Περί του Ει του εν Δελφοίς*

Plin., **Nat. Hist.**: Plinius, *Naturalis Historia*

Quint.: Quintilianus, *Institutio oratoria*

Luc.: Lucien, *Les Amours* (Λουκιανός, *Ερωτες*)

Val. Max., **Fact.**: Valerius Maximus, *Factorum et dictorum memorabilium libri novem*

• Съвременни автори:

Bertheroy 1913: Jean Bertheroy, *Aspasie et Phryne*. Paris, Editions d'art et de literature, Coll. "Femmes illustres", 1913.

¹⁰ Тук не мога да не спомена и прекрасната поема на Пенчо Славейков „Фрина“.

Cavallini 2014: Eleonora Cavallini, *Exhibitionnisme ou de propagande politique? Phryné entre l'histoire et anecdotique*. In: *Les femmes comptent dans l'histoire grecque*. Lanciano, Rocco Carabba, 2014.

Gherchanoc 2012: Florence Gherchanoc, *La Beauté de Phryné Dévoilée. De l'art d'exhiber seins*. In: *Métis*, n° 10, 2012, pp. 201–225.

Flacelière 1960: R. Flacelière, *L'amour en Grèce*. Paris, 1960.

Λεντάκης 1999: Α. Λεντάκης, *Ο έρωτας στην αρχαία Ελλάδα, 4. Οι εταίρες*. Αθήνα, 1999.

Lucien, *Les Amours*. – In: *Œuvres complètes de Lucien de Samosate*. Paris, Éd. Hachette, Tome 1, 1866.

Vernhes 2019: J.-V. Vernhes, *Quand Phryné dévoilait son sein, ou du nouveau sur l'affère Phryné*. – In: *Ο λύχνος*, n° 153, 2019.

Обр. 1., 1-а. – Предполагаема глава на Афродита Книдска от Праксител, римско мраморно копие, Musée du Louvre, Инв. № Ма 421

Обр. 2. – Предполагам торс на Афродита Книдска от Праксител, римско мраморно копие, Музеят на Лувъра (Musée du Louvre), Инв. № Ма 2184

Обр. 3. – Римско мраморно копие на Афродита Книдска от Праксител, известна като Афродита Браски, Глиптотеката в Мюнхен (Glyptothek Munich), Инв. № 258

Обр. 4. – Римско мраморно копие на Афродита Книдска от Праксител, Национален музей в Рим (Museo nazionale romano di palazzo Altemps), Инв. № 8619

Обр. 5., 5-а. – Римско мраморно копие на Афродита Книдска от Праксител, т.нар. Венера Колона, Museo Pio-Clementino, Ватикана, Инв. № 812

Обр. 6., 6-а. – Римско мраморно копие на Афродита Книдска от Праксител, т.нар. Венера Белведерска, Museo Pio-Clementino, Ватикана, Инв. № 1914

Обр. 7. – Фрина пред Аеропага, Жан-Леон Жером, 1861 г., Салон на изкуствата, Хамбург (Hamburger Kunsthalle), Германия, Инв. № НК-1920

Обр. 8. – Римско мраморно копие на Фрина от Теспия на Праксител, т.нар. Афродита от Арл, Musée du Louvre, Париж, Инв. № Ма 439

Обр. 9. – Афродита Анадиомене, фреска от Къщата на Венера в Помпей, датирана в I в. сл. Хр. (преди 79 г.), предполагаемо копие на Афродита Анадиомене от Апелес, IV в. пр. Хр.

Обр. 10. – Фрина на празника на Посейдон в Елевзина, художник Хенрих Семирадски, 1889 г., Государственный Русский музей, Инв. № Ж-5687